

Bob Storm

“Joris Diels heeft een essentiële rol gespeeld in mijn acteurscarrière. Als directeur stak hij erboven uit. Hij had een gezonde keuze bij het samenstellen van het repertoire; hij wist wat hij ‘het grote publiek’ moest geven en liep niet in experimenten. Bovendien kon hij een zeer goede acteursselectie maken. Ook denk ik dat hij financieel wist wat hij deed. Hij was de grootste regisseur die ik in Vlaanderen gekend heb, vooral door zijn veelzijdigheid: hij kon alle genres aan. Hij is de enige regisseur aan wie ik nooit getwijfeld heb. Diels had een enorme présence, middelmatigheid was hem vreemd: een doorzetter. Het was een stommeit om hem te laten gaan, een groot verlies voor het theater in Vlaanderen.”

kwam daarna heel vaak naar de schouwburg.”

Diels maakte als directeur schoon schip en is verplicht ook onpopulaire maatregelen te nemen zoals het ontslaan van acteurs die niet voldeden. Drie jaar later, wanneer over zijn herbenoeming beslist moet worden, komt hij één stem te kort. Het duo Jan Cammans-Charles Gilhuys wordt directeur. Joris Diels: “Diezelfde avond nog heb ik besloten met een eigen gezelschap te beginnen in het Kunstverbond (nvdr: nu gekend als de Arenbergschouwburg, gelegen op twee passen van het oude KNS-gebouw). Wie daar op de eerste rij zat bij de première, was Kamiel Huysmans. Dus dacht men, die Joris Diels is de poulain van Huysmans. Dat was ook zo, maar op geen andere gronden dan die hij verdedigbaar vond.”

Maar we lopen vooruit op de feiten. Diels eerste taak als KNS-directeur is ervoor te zorgen dat er opnieuw publiek in de schouwburg komt. Hij doet dat door het programmeren van stukken uit het moderne repertoire, die een kans op succes hadden en toch geen concessies deden aan de slechte smaak, en van klassiekers die konden helpen om de Vlamingen respect voor hun taal bij te brengen. Daarin noemt Diels zich een volgeling van De Gruyter.

Verder werkt Diels aan de opbouw van een organisatorisch apparaat. Onder De Gruyter was er zelfs geen echt secretariaat. Victor De Ruyter kwam, na zijn dagtaak als verslaggever bij de Kamer, de perscommuniqués opstellen en de drukproeven van de affiches verbeteren. Meer was er niet. Met de opleving onder de directie van Diels kwam er ook meer belangstelling uit andere steden. Joris Diels: “Dat kon ik niet opvangen met alleen een secretaresse. Er moest iemand

bijkomen om de reisvoorstellingen te organiseren en dan nog iemand... Dat groeide vanzelf, een behoorlijke begroting heb ik nooit gemaakt; ik heb me nooit afgevraagd wat het allemaal kostte.”

Diels had ook gevoel voor de ‘aankleding’ van het theater als sociaal gebeuren: bij de premières stond hij in rok in de hall, samen met de acteurs en actrices die niet meespeelden; ze presenteerden er corsages aan de dames. Joris Diels: “Wat een vuile burgerlijke toestand, zal je zeggen en gelijk heb je. Het was bourgeois-publiek dat naar de schouwburg kwam. Het volk was volkomen vervreemd. Vòòr De Gruyter, toen er nog draken gespeeld werden, kwamen de mensen van de Zwangang naar de schouwburg op het schellinkje. Dat volk was volledig vervreemd door het repertoire erna. En er is nog iets dat mijn betrekkelijk succes als directeur kan verklaren: ik was Antwerpenaar. Het publiek heeft van mij veel meer aanvaard dan ze ooit van De Gruyter hebben willen accepteren.”

Het gezelschap Joris Diels

In 1938 sticht Diels dus een eigen gezelschap. Een deel van de KNS-acteurs, onder wie Jos Gevers, Ben Royaards, Georgette Hagedoorn, Jet Naessens, Edward Deleu, René Bertal, Bob Storm en Ida Wasserman, volgen hem naar het Kunstverbond. De groep is er geheel op de inkomsten van de recettes aangewezen. Deze ‘armoede’ scherpt de vindingrijkheid: voor een voorstelling op ‘draaitoneel’ worden ronde kaartjes gedrukt met het opschrift ‘en toch draait ze!’. De publiciteitskampanjes en de populariteit van ‘deserteur’ Diels hebben hun effect. In het Kunstverbond lopen de zalen vol, terwijl de officiële troep zonder volk speelt. De Schepen van Schone Kunsten van Antwerpen, Molter, tracht Diels te bewegen een compromis te sluiten met Cammans en Gilhuys en naar de KNS terug te keren. Ondanks zijn zeer precaire financiële situatie, weigert Diels. Wanneer Cammans en Gilhuys het in 1939 laten afweten, keert Diels als directeur terug naar het officiële gezelschap en mét hem zijn acteurs. Gezien eerder aangegane verbintenissen met het Kunstverbond worden gedurende het seizoen 1939-40 twee zalen door één gezelschap bespeeld. Een deel van het franstalige publiek dat via andere voorstellingen in het Kunstverbond (cfr. de *Galas Karsenty*) de weg naar het Vlaamse toneel gevonden had, blijft Diels ook daarna trouw.

De oorlog en daarna

De oorlogperiode benaderen wij met enige schroom, eigen aan een generatie die het alleen weet ‘van horen zeggen’ en daarom bang is de gevoeligheden niet steeds op hun

Ida Wasserman

Joris Diels: “In vergelijking met Ida Wasserman ben ik slechts een pover acteur hoor. Mijn vrouw dat was iemand... uit de elfenwereld, je kon soms niet geloven dat zij het was als ze op het toneel stond. Een volledige metamorfose, zonder uiterlijke middelen, gewoon helemaal van binnen uit geprojecteerd naar buiten en niet een imitatie: dat kon ze niet, ze kon niemand imiteren. Ze kon alleen creëren, creëren dat is niet analyseren.”

Ida Wasserman (1901-1977) debuteerde in de KNS begin jaren twintig, waar ze — op een jaartje (1927-1928) Nederland na — bleef tot 1940. Bij het begin van de Duitse bezetting kreeg Ida Wasserman wegens haar Joodse afkomst speelverbod opgelegd. Na de tweede wereldoorlog trok ze naar Nederland, waar ze werkte bij het Residentie Toneel Den Haag (1946-1947), vanaf 1947 de Haagse Comedie.

Ida Wasserman was een zeer getalenteerde en veelzijdige actrice die zowel in het klassieke als in het hedendaagse repertoire, in het ernstige en in het komische genre uitblonk. In Nederland wordt ze tot de belangrijkste na-oorlogse actrices gerekend, wat zich o.a. vertaalde in de toekenning van de Theo d’Or-onderscheiding in 1955 en 1958. In 1973 beëindigde Ida Wasserman haar carrière als Helen Shaw in *Ter Ere van* van David Storey.

August Monet (1875-1958)
Journalist en toneel-acteur. Hoofdredacteur van *De Nieuwe Gazet* van 1899 af. Oprichter van *Het Antwerpsch Tooneel* in 1902.

Staf Bruggen (1893-1964)
Acteur onder De Gruyter bij het Fronttoneel (van 1918 af) en het Vlaams Volkstoneel (1920-1924). Acteur-regisseur bij het Katholiek Vlaams Volkstoneel onder Johan De Meester (1924-29). Stichter van het Nieuw Volkstoneel (1930), dat van 1931 tot 1940 optrad als Nationaal Vlaamsch Toneel. Tijdens de oorlog was hij directeur van de KNS te Gent.

Lucifer (1937)
foto AMVC

